

*Els llibres de laSal i
les nostres lectures
9 d'abril 2014*

Dossier

Centre de Documentació de Ca la Dona

Presentació

Les dones que estem impulsant el Centre de Documentació ens hem proposat visibilitzar alguns del tresors que tenim a través d'actes i d'exposicions que ens permetin tornar a dialogar amb ells des de la perspectiva actual, tot valorant el que van significar per a nosaltres en el seu moment.

El passat 9 d'abril vam celebrar el primer d'aquests actes, dedicat als llibres de laSal, edicions de les dones, la primera editorial feminista de l'estat espanyol, creada el 1978.

De la mà de Conxa Llinàs vam poder seguir la història de l'editorial en el marc del seu context històric, des dels seus inicis a la rebotiga del bar-biblioteca laSal, al carrer de la Riereta del Raval, fins que va tancar el 1990, el mateix any que acollíem a Barcelona la Fira Internacional del Llibre Feminista, com a un dels darrers regals que ens va deixar.

En companyia d'algunes de les creadores i impulsores del projecte, de moltes i variades autores i altres col·laboradores, i sobretot d'un gran nombre de lectores, vam poder evocar plegades el que havien significat i signifiquen aquells llibres que van construir el nostre imaginari feminista i a algunes ens van canviar la vida.

Va ser un acte emotiu, de trobada i retrobada, evocatiu de temps passats, amb les seves alegries i treballs, i sobretot de celebració del llegat que ens han deixat, en aquest cas els llibres i el que aquests ens diuen. I per mantenir-ne viva la memòria hem volgut publicar aquest petit recull amb les intervencions de les diverses autores i lectores, amb el desig que serveixin també com un convit a la lectura o la relectura.

A més vam tenir ocasió d'escoltar alguns dels poemes dels llibres de Marta Pessarrodona i de Montserrat Abelló en la veu de les seves autores, que reproduïm al final d'aquest dossier.

A la biblioteca del Centre de Documentació hi trobareu tots els llibres.

laSal, bar-biblioteca feminista, inaugurat l'any 1977 a Barcelona, al carrer Riereta 8 del barri del Raval, i a la rebotiga del qual van néixer les edicions de laSal

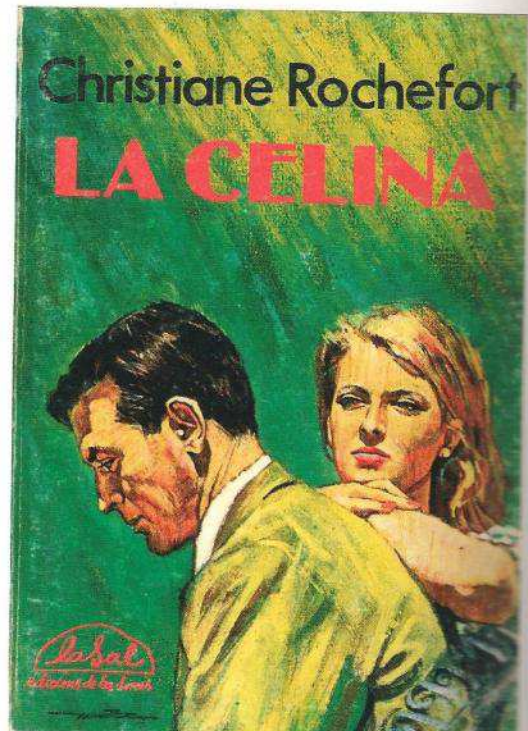

us convidem a la presentació de laSal
edicions de les dones que tindrà lloc
a l'altra laSal plena de "cos i
aigua" amb "la bolchevique enamo-
rada" i amb totes les dones.

dilluns 17 d'abril a les 8 de la tarda
carrer de la riera, 8 barcelona-1

1978

Invitació a la presentació de
LaSal edicions de les dones al
Bar LaSal, 17 d'abril de 1978.

L'equip editorial de laSal, edicions de les dones, en la seva darrera etapa, davant del local del carrer València cantonada Enric Granados, on també hi tenien oberta la llibreria feminista del mateix nom. (D'esquerra a dreta: Mari Chordà, Goya Vivas, Mercè Fernández i Mireia Bofill.)

Les dones de l'equip de laSal, junt amb Isabel Segura, directora de la col·lecció Clàssiques catalanes, a la III Fira Internacional del Llibre Feminista, celebrada el 1988 a Montreal.

Any 2014

Primera editorial feminista de l'estat espanyol creada l'any 1978

Els llibres de laSal i les nostres lectures

El dimecres 9 d'abril, els llibres de **laSal edicions de les dones** tindran veu pròpia amb Montserrat Abelló, Mireia Bofill, Mari Chordà, Elena Grau, Mercè Fernández, Conxa Llinàs, Antònia Pallach, Mercè Otero-Vidal, Marta Pessarrodona, Dolo Pulido, Mariona Ribalta, Isabel Segura, Marta Selva... i altres autores, traductores i prologuistes que ens acompanyaran.

Podrem descobrir les lectures personals d'uns llibres que ens van "revolucionar"

Dimecres 9 d'abril 2014, a les 19 h., a Ca la Dona (C/Ripoll, 25)

Organitza: Centre de Documentació de Ca la dona

Hi haurà *pica-pica* i brindis en acabar l'acte

Introducció

Conxa Llinàs conductora de l'acte

Estic molt contenta de conduir aquest acte de reconeixement a *laSal*, edicions de les dones i voldria donar les gràcies a Ca la Dona per haver-me convidat a fer-ho.

Primerament voldria contextualitzar el sorgiment d'aquesta editorial dins dels anys de la Transició a Catalunya, després parlaré una miqueta de les publicacions de *laSal* i acabarem amb les intervencions previstes de les lectores que han triat un llibre publicat per *laSal* amb una rellevància especial a les seves vides.

Prenem com a punt de partida per contextualitzar el naixement d'aquesta emblemàtica editorial l'esclat de las Primeres Jornades Catalanes de la Dona al Paranimf de la Universitat de Barcelona, el maig de 1976. Estava prevista una inscripció de 500 persones i es van ajuntar 4.000. Aquest esdeveniment, ple de debats i assemblees, va provocar una nova consciència social de la força que teníem les dones i ràpidament es va organitzar una Coordinadora feminista per vertebrar aquest moviment. L'any 1977 ja hi ha una gran convocatòria de la Coordinadora per a la manifestació del vuit de març en favor de l'Amnistia per a les dones. Es va fer palesa la necessitat de canvis profunds en la legalitat vigent perquè les dones poguéssim exercir la nostra llibertat.

S'organitzen molts grups de dones amb objectius diversos i el 1977 sorgeix la Llibreria de les dones del carrer Lledó, n. 10, amb el propòsit de ser un lloc de trobada, d'intercanvi d'informació i de coneixement. És la primera a l'Estat espanyol i la porten Lluïsa, Roser, Montse, Maria, Lidia, Lali, Lola, Lela, moltes provenen de vocalies de dones i no signen res amb els seus cognoms per subratllar el protagonisme del col·lectiu. La Llibreria de les dones es converteix en un centre del moviment feminista i es realitzen moltes activitats culturals com presentació de llibres, recitals, debats, exposicions. A la Llibreria hi ha un Diari obert a totes les dones on es poden deixar reflexions, dibuixos, cartes, poemes, postals. Reflecteix l'estat d'ànim i de desànim de moltes dones, algunes en "crisi", altres en un moment d'una gran eufòria i optimisme.¹ També hi ha dibuixos de nenes i nens molt petits, filles o fills de clientes de la Llibreria. Hi ha una descripció bastant llarga de la manifestació del 8 de març de 1978, considerada com la primera en què es va donar a conèixer el Dia Internacional

¹ El *Diari* comença el 4 de febrer de 1978, té tres volums i es troba a Ca la Dona.

de la Dona Treballadora més enllà del Moviment Feminista i es recullen les consignes que es van cridar.

També el còmic de Montse Clavé, Doble Jornada, publicat a la revista "Trocha" al maig de 1977, reflecteix la crítica del moviment feminista als companys progressos que miren cap a un altre costat quan es tracta de l'emancipació de les dones, concretament en la qüestió del treball domèstic.

L'activitat duta a terme per les Vocalies de dones, que es van convertir en un espai de debat i assessorament, va ser fonamental. Es van publicar fulletons i es van divulgar les noves idees sobre el dret al nostre cos, a l'anticoncepció, a l'avortament i a una sexualitat lliure i plaent.

El Cuaderno feminista. Introducción al Self-Help de Leonor Taboada, publicat per l'editorial Fontanella el 1978, en la col·lecció Las desobedientes, amb dibuixos de Montse Clavé, va ser un llibre molt representatiu d'aquest moment en què les dones volien apropiarse del seu cos i sortir d'un excés de medicalització. Era urgent redefinir la sexualitat femenina des de l'autoconeixement i l'autoestima per alliberar el cos de la colonització institucional.

Finalment, en quant al context històric, voldria fer referència al Casal de la Dona o la Casa de la Dona del carrer Cardenal Casañas n. 5 que, el 1979, amb dones de LAMAR, el Colectivo de Lesbianas i Mujeres Libres de la CNT, que ja eren al local, legalitzat com Ateneu de la Dona, van constituir un nucli de feministes radicals i independents. La Casa de la Dona, concebuda com "un espai de dones per a dones", estava oberta totes les tardes i s'organitzaven debats cada dimarts. També s'ha de remarcar la seva participació a la Primera Trobada de Feministes Independents, celebrada a Barcelona el 1980, a nivell estatal i a les cinc posteriors.

laSal, edicions de les dones (1978-1990) va ser una experiència pionera, i única durant molts anys, a l'Estat espanyol. Divulgà noves perspectives del món, les de les dones, i mostrà la gran vitalitat del moviment feminista arreu del món. Els seus llibres van canviar les nostres vides. Es diu que l'editorial va ser filla d'una altra experiència molt estimada, laSal Bar-Biblioteca feminista, al carrer Riereta 8, i que va néixer del te, la cuina macrobiòtica, la coca-cola i moltes altres coses... laSal Bar-Biblioteca feminista, el primer bar feminista de l'Estat espanyol, va funcionar com espai d'expressió i d'intercanvi d'idees, també com a plataforma d'acció per aconseguir una identitat col·lectiva i individual. Es van organitzar moltes activitats, presentació de llibres, tallers, seminaris, cursets, debats, festes. Inoblidable va ser la presentació del llibre d'Antonina Rodrigo, Mujeres de España. Las silenciadas, a càrrec de l'autora, Frederica Montseny i Montserrat Roig, prologuista del llibre.

La ferma voluntat i la il·lusió de Mari Chordà, Mariló Fernández, Isabel Martínez i Isabel Monteagudo va fer possible el naixement de laSal, edicions de les dones. Totes es van hipotecar econòmicament i, al llarg del temps, l'equip es va anar ampliant amb Maria Bauçà, Mireia Bofill, Mª José Quevedo, Carme Cases, Montserrat Abelló, Mercè Fernàndez, Isabel Segura i Goya Vivas. De seguida, van sorgir estretes col·laboradores com Elsa Plaza, Montse Clavé i Marisa Méndez-Vigo, també van comptar amb un consell assessor.

En la seva presentació d'abril de 1978, laSal, edicions de les dones es defineix com una editorial feminista i declara els seus objectius:

Publicarem llibres escrits per dones que siguin expressió de les dones. En aquest sentit volem recuperar escrits d'autores ja conegudes per altres publicacions, però oblidades en la seva creació literària més íntima.

També anirem traient a la llum, en la mesura que ens arribi material, els escrits de tantes dones que s'expressen silenciosament, sense possibilitat d'ésser conegudes i llegides.

Traurem novel·la, assaig, actualitat, testimoni, conte, poesia i llibres gràfics i mantindrem una periodicitat de publicació.

Els primers volums que publica són La bolchevique enamorada d'Alejandra Kolontai i el Quadern del cos i l'aigua amb textos de Mari Chordà i dibuixos de Montse Clavé. En total editarà 74 publicacions: 13 agendes (del 1978 al 1990); 9 llibres d'assaig; 14 volums de la col·lecció Clàssiques Catalanes; 8 exemplars de Cuadernos Inacabados; 5 textos de Manuales de Salud; 17 obres de narrativa; 6 llibres de poesia i 2 publicacions més, Cap pelat, un conte d'Ángela Lorente i Elsa Plaza, i loga per a gates, un còmic de Tàlia Gatasanda. El 1979 també publiquen un Almanac de les Dones, confeccionat pel Grup Feminista de Cultura, format per Victoria Sau, Amparo Buxó, Jocelyn Guerrero y Eulàlia Mesalles. En ell es recullen les activitats dels diversos grups de dones al voltant del divorci, la planificació familiar, l'avortament, la sexualitat, la família... Un document amb molts articles i notícies, on ja trobem referències a la lluita per la Casa de la Dona.

El 1986, laSal, edicions de les dones es trasllada al carrer València 226, on també obre una llibreria.

El dimarts, 19 d'abril de 1988, surt un article al Diari de Barcelona de Sussi Morell commemorant els deu anys de laSal, edicions de les dones, reconeixent els seus mèrits fent llibres de dones per a tothom. També durant aquest any té lloc el Primer Premio de Narrativa de Mujeres Una palabra otra, premi que s'atorga juntament amb les llibreries de dones de Madrid, Barcelona, Saragossa i València. El jurat està compost per: Elena Soriano, Soledad Puértolas, Carme Riera, Dolors Ollé i M. José Obiols. Presenta l'acte: Rosa Montero.

El 1990, a finals de febrer, laSal, edicions de les dones, juntament amb la seva llibreria, tanquen les portes. Enrere queden la seva participació a la Trobada d'Editorials Feministes Europees a Amsterdam (1979); a la Primera Fira Internacional del Llibre Feminista a Londres (1984); a Mont-real (1988) i a Barcelona (1990).

Relació de les dones que comentaran els llibres:

1981: Montserrat Abelló, *Vida diària. Paraules no dites* (Montserrat Abelló)

1981: Marta Pessarrodona, *A favor meu, nostre* (Marta Pessarrodona)

1981: Mercè Fernández, *Brujas, comadronas y enfermeras* (Bárbara Ehrenreich-Deirdre English)

1983: Mercè Otero, *L'abisme, L'huracà* (Carme Montoriol)

1984: Elena Grau, *Antes Muertas* (diverses autores)

1985: Diana Cuadras, *L'Oda* (Rosa Leveroni)

1985: Isabel Segura, *Cartes a l'Anna Murià* (Mercè Rodoreda)

1986: Dolo Pulido, *Aportaciones para una lógica del feminismo* (Victoria Sau)

1986: Marta Selva, *El arquetipo viril protagonista de la historia* (Amparo Moreno)

1989: Antònia Pallach, *1789-1793 La voz de las mujeres en la revolución francesa* (Isabel Alonso, Mila Belinchón)

1989: Mariona Ribalta, *De mare a fill* (Duoda)

1989: Fina Pla, *Mujeres en busca de una nueva identidad* (Fina Pla)

1789~1793 LA VOZ DE LAS MUJERES EN LA REVOLUCION FRANCESA

Cuadernos de quejas y otros textos

Introducción: Isabel Alonso
Mila Belinchón

Prólogo: Paule-Marie Duhet

laSal
editions de les dones

des femmes
Antoinette Fouque

INSTITUT VALENCIÀ
DE LA DONA

Barcelona, 1989. Títol original francès: Les Femmes et la Revolution. Traducció d'Antònia Pallach i Estela.

Liberté, Égalité, Fraternité[/Sororité]

Antònia Pallach i Estela

Falten 5 dies per celebrar la República, i ve a tomb i, així, de passada, fem una declaració de principis. D'aquesta manera ho lligo amb el llibre de laSal del qual us vull parlar:

1789-1793 La voz de las mujeres en la Revolución Francesa. Cuaderno de quejas y otros textos.

Era una coedició de laSal, edicions de les dones, amb l'editorial francesa Des Femmes amb el suport de l'Institut Valencià de la Dona. Era l'any 1989.

Segurament que recordeu que durant el 89 es va celebrar bastant el Bicentenari de la Revolució Francesa –1789– i ja veieu que també s'hi va afegir laSal. Els textos del llibre els vaig traduir jo mateixa. I d'això parlaré: d'aquesta aventura.

Enfrontar-me a la traducció va ser tota una fita per a mi. Seria la primera vegada que signaria una traducció jo tota sola i a més a més el tema m'era d'allò més atractiu i ignorat. Doncs, m'hi vaig posar amb ganes!!!

Em recordo anant i venint d'Albarca, al Priorat, amb la màquina d'escriure i la seva funda –tot plegat pesava un ase mort– amb el paper de carbó per a les còpies que no sé per quins set sous sempre embrutava els fulls blancs! Ah i, a més a més, alguns diccionaris, és clar.... Em recordo asseguda a la taula del menjador, escalfant-me l'esquena amb el foc a terra, amb no sé quants jerseis posats, allí, feliç amb les meves dones, amb les meves franceses.

Abans de començar a estar hores i hores amb elles, ja els tenia un carinyet; ho confesso!!

Recordo les mongetes aquelles que havien perdut «una gran granja que era el más bello alfiler de su velo» i demanaven més diners per sobreviure i aquelles altres que no volien ocupar-se dels malalts i argumentaven que «si hubieran querido ser enfermeras hubieran escogido un hospital» i no tancar-se en un convent.

Em van sorprendre les bugaderes i bugaderes-planxadores marseleses reivindicant la fórmula del sabó blanc de Marsella: «desleales fabricantes de jabón incorporan entre un 25% y un 40% más de peso con agua impregnada de sales de sosa» i es queixaven que aquests fabricants «no temen fundar su fortuna sobre la más pura sangre de la más baja población»...

A París, les floristes, les que feien rams i les que feien corones de flors per a les núvies recordaven als seus representants que «se deben muy particularment a la clase más indigente. Ya que cuanto más desgraciados son los hombres, más sagrados son sus derechos...»

Recordo també amb emoció la denúncia contra els monestirs on, com deia Madame Bastille «yo misma fui encerrada hasta los 25 años». I resumia: «La religión, como el amor, pide corazones libres»

I aquelles «mujeres malcasadas» que durant quinze pàgines em van posar els pels de punta, amb els exemples que denunciaven, i que al final demanen als seus representants: «escuchad los gritos de dolor de estas mujeres desafortunadas, víctimas o del miedo, o de la seducción o del error de un momento...»

D'altres parlen també dels drets dels fills naturals. Tot i que la Revolució els ha fet ciutadans volen anar més enllà i reclamen que puguin heretar com els fills legítims i conclouen dient

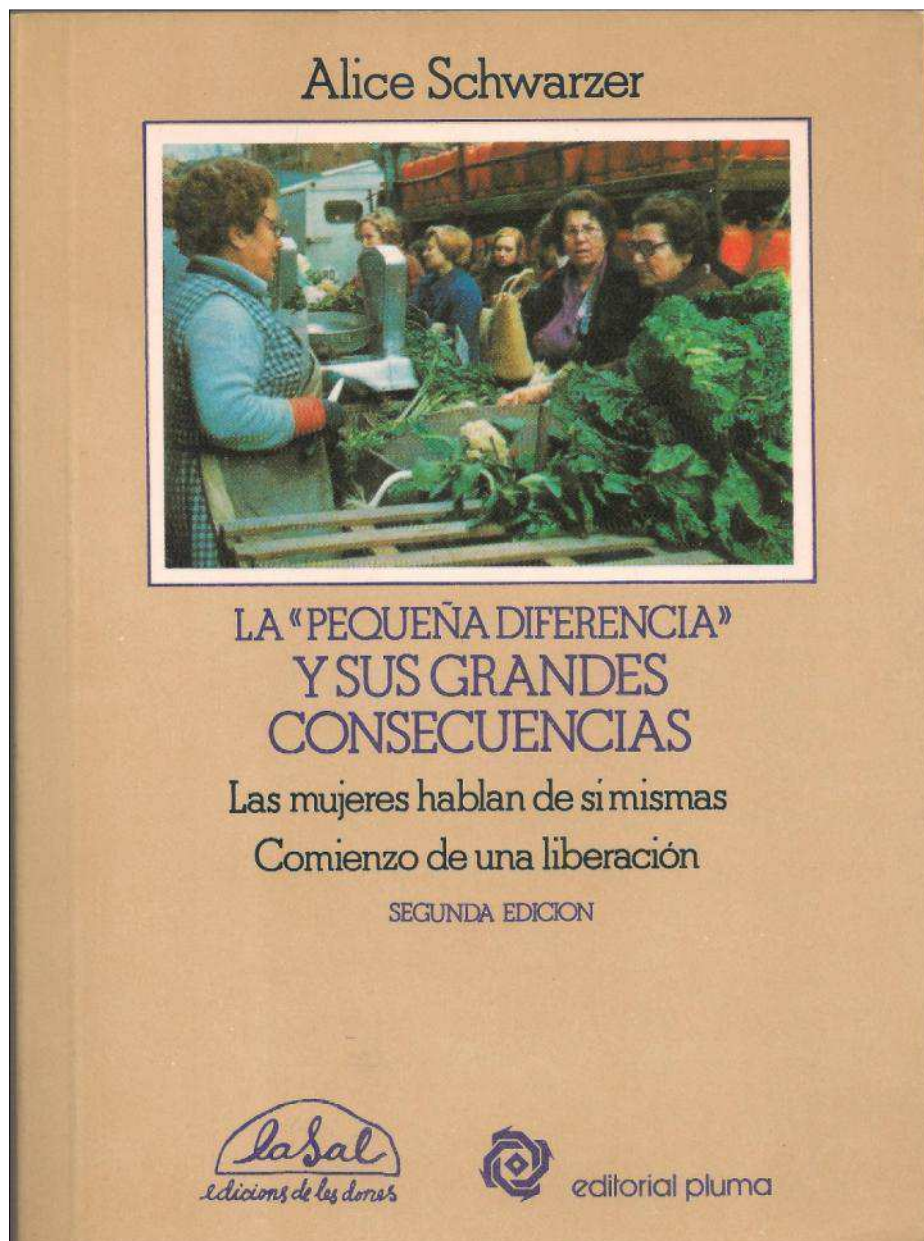
«Nadie es bastardo por parte de madre»

Amb elles vaig passar estones molt bones i d'altres rabioses veient que poc havien canviat les coses.

Abans d'acabar també voldria compartir el cangueli que vaig passar quan van arribar les pàgines de l'Olympe de Gouges i «Els drets de la dona i la ciutadana».

Aquestos són textos com a reverencials, davant els quals sentis com un respecte i una reverència.. i una responsabilitat. (però no va quedar malament: quan la Mireia s'ho va llegir, ho va trobar BÉ).

Vaig acabar havent après un munt de coses i això va fer d'aquesta traducció una de les més interessants que he fet. Per això avui parlo d'aquest llibre!!!!

Barcelona, 1979, 1980 (2a edició). Títol original alemany: *Der "kleine Unterschied" und seine grossen Folgen*. Traducció de M. Lizarraga.

La "pequeña diferencia"

Antònia Pallach i Estela

El 23 de abril de 1979, Fiesta del Libro y de la Rosa, me compré ***La 'pequeña diferencia' y sus grandes consecuencias. Las mujeres hablan de sí mismas. Comienzo de una liberación*** escrito por Alice Schwarzer. Le tengo un cariño muy especial al libro. Leí en él algo que iba a ser fundamental para mí. Una de las mujeres que explicaban su vida decía que estaba casada, que tenía hijos y que era lesbiana (páginas 53 y 54). ¿Cómo? ¿Qué dice? ¿Qué está casada, que tiene hijos y es lesbiana? Recuerdo el momento: yo estaba leyendo en el terrado, lucía un sol muy agradable y llevaba puesta una bata de color azul sin mangas. ¡Aquello me emocionó! No, en verdad ¡me conmovió! Algo empezó a moverse dentro de mí... Empecé a darle al coco. ¡Ya era hora!

CLÀSSIQUES CATALANES

Carme Montoriol
L'ABISME ; L'HURACÀ

laSal
edicions de les dones

Barcelona, 1983. Clàssiques catalanes 2.

La lectura de Carme Montoriol

Mercè Otero-Vidal

Carme Montoriol Puig (Barcelona 1893-1966) i la seva obra teatral va ser per a mi un gran descobriment quan va sortir publicada com a número dos de la col·lecció Clàssiques catalanes, coordinada per Isabel Segura Soriano, de laSal edicions de les dones, l'any 1983.

El llibre és una joia perquè recull dues de les obres de l'autora, *l'Abisme* (1930) i *L'huracà* (1934) que foren representades a la seva època i això és veritablement una fita importantíssima i una llàstima que fins ara no hagi estat possible tornar-les a representar quan tracten temàtiques dramàtiques universals i agosarades. Va escriure encara altres obres de teatre i l'any 1932 publica la novel·la *Teresa o la vida amorosa d'una dona*.

La música va tenir una gran importància en la formació de Carme Montoriol i també va aconseguir actuar com a solista de piano i formant un trio amb la seva germana i una amiga.

Va ser deixeble de Pompeu Fabra i com a traductora és destacable la seva versió dels sonets de Shakespeare.

Fou important la seva actuació pública i política de dinamitzadora cultural i va dirigir l'entitat cultural del *Lyceum Club* de Barcelona.

Hi ha paral·lelismes molt evidents amb altres dones de la seva generació com Teresa Vernet, Aurora Bertrana, Anna Murià i Mercè Rodoreda. La guerra civil la va silenciar com a moltes d'elles.

El volum de laSal, edicions de les dones, aporta a més a més la introducció d'Albina Fransitorra Aleñà que és un document inestimable.

DE MARE A FILL

Duoda, comtessa de barcelona i de septimània

In nomine p̄e Amen. In die
manus. Duodecim qm ad filium suum erat
nupt. Vbi nunc

Scenorum pluresque cum suis solo
audere proles et me. O. epili
ritetm at elongatam cōpi-
cens procul obid quasi anxiaz utili-
tatio desiderio plena. hoc opuscu-
lum ex mē mō scriptum. in tua
specietatis forma legendi dūo
audeno. O. p. sū corpore

19

Duoda, de mare a fill. Escrits d'una dona del segle IX

Mariona Ribalta Taltavull

Vaig llegir el llibre escrit per Duoda, comtessa de Barcelona i de Septimània l'any 1990, en la seva traducció al català i editat per la Sal, edicions de les dones, poc temps després de la seva publicació. Em va impressionar la veu d'aquella dona tan llunyana en el temps i tan propera en els sentiments. La seva veu mai m'ha deixat.

Duoda va escriure el Liber Manualis a Usès, un petit poble a prop de Nîmes, al Baix Llenguadoc, per als seus fills que vivien a remolc de les necessitats del seu pare Bernat de Septimània. Duoda enyorava Guillem, el fill gran, que havia viscut amb ella durant setze anys, -el petit quasi ni el va conèixer- i en la seva soledat va saber trobar la força per educar-lo mitjançant l'escriptura, l'única possibilitat que tenia en la distància. Duoda sabia molt bé quin era l'objectiu del seu llibre, escriu

...veient-me jo, Duoda, allunyada de tu fill meu Guillem, per això, angoixada i plena de desitjos d'ajudar, t'envio per llegir aquest opuscle meu pel tal que serveixi a la teva formació a la manera d'un espill, alegrant-me que, encara que jo sigui absent físicament, la presència d'aquest llibre et faci reflexionar, quan el llegeixis, la qual cosa cal que facis per mi.

Li dóna consells per l'exercici del respecte a Déu, però també i molt especialment, cap als seus majors, i en general sobra la conducta personal del jove. Duoda estava segura de la bondat del seu Manualis i, per això, al final del llibre, com ja ho havia fet al pròleg, li dóna a Guillem un darrer consell: «De tota manera, recorre sempre a aquest llibret. Sigues sempre, noble infant, fort i valent en Crist»

Poques dones de l'Edat Mitjana van poder escriure un text com el de Duoda, i llegir-lo no em va deixar indiferent. Com diu Mercè Otero en la magnífica introducció que acompanya la traducció del Liber Manualis :

...llegir el llibre de Duoda no és fàcil... L'esforç al llarg d'aquest procés ... val la pena, l'emoció està assegurada..., i continua la Mercè, "... per sobre de tot, el conjunt de l'obra és interessant i important ... per la seva excepcionalitat: és la veu d'una dona del segle IX, pràcticament l'única que ha arribat fins a nosaltres.

Per a mi l'esforç s'ho va valdre i ho he d'agrair a la Mercè que m'ho va posar fàcil, molt fàcil.

Després de la lectura del Manual no vaig poder resistir la temptació de viatjar a Usès. Els camps plens d'espígol em van acompanyar durant tot el trajecte, però el que vaig trobar de Duoda només va ser en la meva imaginació: el que podia veure per la finestra, l'enyorament d'uns fills perduts, la incògnita de saber si el seu llibre va arribar a les seves mans...

Però Duoda restarà sempre entre nosaltres, amb la seva presència discreta, humil, digna, defensora de la seva intimitat, i sempre apassionada..

Llegiu el llibre, sereu més sàvies!

Yo, tú: nosotras

Mujeres en busca
de una nueva identidad

Mercè Collet, Rosa M. Ferrer y Fina Pla

Prólogo de Mardi Robinson

Comentari a la gestació del llibre *Yo, Tú, Nosotras*

Fina Pla Vila

Era el 1976 i tenia 24 anys. Vaig tenir el privilegi d'assistir a les Primeres Jornades Catalanes de la Dona al Paranimf de la Universitat de Barcelona i un món nou es va obrir per a mi. Feminisme, marxisme, dret al propi cos, sexualitat, avortament, anticoncepció, dret a un lloc de treball etc. totes les reivindicacions de les dones pendents per un país sortint de la Dictadura franquista. L'energia, la curiositat, les ganes de compartir, el dret a la veu pròpia, l'eclosió del treball de tants i tants grups de dones; Va ser una experiència que em va marcar profundament i va impactar i canviar la meva visió del món. Al acabar, vaig afiliar-me a un grup que era marxista i feminista a la vegada, el Colectivo Feminista, amb diferents grups arreu de l'estat. Volia formar part d'aquell grup de dones que tenien una veu pròpia; Necessitava trobar un espai polític però que inclogués l'especificitat de les dones com a punt central. Amb el temps, vaig anar veient però que hi mancava un espai per a la subjectivitat femenina. Era un moment social de protesta, de reivindicació, d'ebullició, de presència social, però a mi em mancaven respostes per tot el que em passava a nivell subjectiu, el malestar, les contradiccions internes. Necessitava trobar un espai per poder compartir les meves emocions, els estats subjectius, les contradiccions entre el cap i el cor, les dependències afectives, la sexualitat i tants altres temes que ens ocupen a les dones.

A diferents llocs d'Europa i els Estats Units estaven començant a formar-se grups d'autoconsciència i començava d'arribar la informació a Barcelona. Dues companyes, la Montse Colell i la Montse Cairó van decidir portar una psicoterapeuta americana, la Mardi Robinson, que vivia a Anglaterra i estava en contacte amb la Louise Eichenbaum i la Susie Orbach, que dirigien al Women's Therapy Centre de Londres. Es va programar un taller amb el títol "La relación con nuestras madres", es van enviar quaranta cartes i setze dones vam respondre a la crida i ens vam embarcar en l'aventura. Recordo que al començament del taller la majoria de nosaltres deia no tenir res a veure amb la seva mare. Al finalitzar, la majoria havíem pres consciència de que ens assemblàvem a les nostres mares més del que volíem i que, a nivell profund, no érem tant diferents ni havíem canviat tant.

Es va crear un grup de teràpia continuat on la terapeuta venia cada tres mesos i a més, el grup es reunia mensualment a casa d'una de les dones. Al cap d'un any, es va crear un segon grup, ja que més dones volien poder treballar a nivell emocional i la Mireia Bofill es va incorporar a aquest segon grup.

L'esdeveniment que va posar en marxa el procés de gestació del llibre va ser la vinguda de la Susie Orbach a Barcelona per fer una conferència. Mentre la Susie parlava, jo vaig pensar que ric que seria si la nostra experiència de creixement personal grupal podés arribar a més dones. I al sortir de la xerrada, en vaig parlar amb la Mireia, editora de La Sal i va trobar que era una proposta interessant i ens vam posar en marxa. Vaig tornar al grup i vaig compartir la proposta i dues dones més, la Mercè Collet i la Rosa Maria Ferré es van apuntar a l'aventura de plasmar les vivències de totes les dones del grup en un llibre. Capítol rere capítol vam anar desgranant i donant forma a les vivències de cada dona en relació als temes que anàvem treballant: la relació amb la mare, el nostre paisatge interior, les dependències afectives, la nena petita interna, la seducció, les pèrdues i separacions, els conflictes relacionals dins del grup, les sessions autogestionades, els sopars compartits...mitjançant exercicis i dibuixos i amb la clara guia de la Mardi Robinson el nostre món interior s'anava desvetllant.

Gràcies a l'ajuda inestimable de la Mireia Bofill, vam anar teixint i desenvolupant el projecte. Ens trobàvem quan podíem, esgarrapant temps a part dels nostres treballs i cuidant al mateix temps dels nostres fills i filles, però l'aventura i el repte valien la pena. Finalment el llibre es va publicar i va tenir molt bona acollida. Grups de dones i llibreries feministes d'arreu de l'estat ens van contactar perquè anéssim a presentar el llibre i compartíssim la nostra experiència. Volien viure l'experiència d'un grup com el que compartíem al llibre. Va ser una etapa molt enriquidora i fructífera.

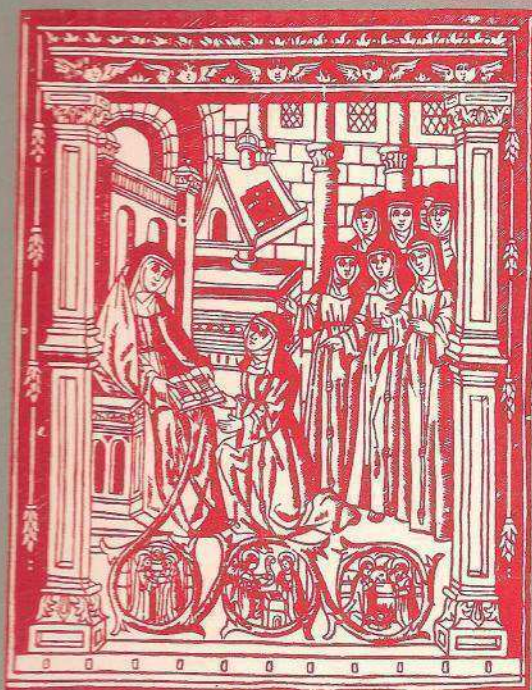
El grup ha continuat, mes a mes, tots aquests anys. Després d'uns anys ens vam acomiadar de la terapeuta i vam continuar nosaltres soles. Mentrestant, la majoria de dones havia iniciat, en un moment o altre, un procés de teràpia personal que completava el procés grupal. Aquest any celebrarem trenta anys de recorregut. Al llarg d'aquests anys hem compartit totes les experiències vitals que configuren la vida d'una dona: els projectes laborals, la formació, alguns casaments, la maternitat, les malalties, les relacions afectives, els conflictes amb la

parella, les separacions, el dol, la buidor, la tristesa, hem après a posar paraules als nostres estats interns, a escoltar-nos i donar-nos suport, a transitar per les desavinences i a celebrar els reptes i nous projectes que cada una de nosaltres assolim. Al llarg del procés ens hem fet més grans i més sabies, hem creuat la menopausa i unes quantes s'han jubilat i han començat una nova etapa vital. Quantes vivències compartides!

CLÀSSIQUES CATALANES
PROTAGONISTES FEMENINES
A LA «VITA CHRISTI»

isabel de villena

edició a càrrec de Rosanna Cantavella
i Lluïsa Parra

laSal
edicions de les dones

Barcelona, 1987. Clàssiques catalanes 15.

Clàssiques Catalanes

Isabel Segura Soriano

No en teníem prou amb els quatre o cinc noms d'escriptores que circulaven en aquells temps. Intuíem que, temps enllà o no tan enllà, d'altres dones havien agafat la ploma, s'havien posat a escriure i a més a més, havien publicat les seves obres.

Les primeres visites, diumenges al matí, al mercat de llibre vell de Sant Antoni, confirmaren les sospites i la recerca en arxius i biblioteques ho corroborà. Centenar de dones, havien fet allò que volien escriure, i ho havien fet des del mateix moment que apareix la impremta.

Una monja, Sor Isabel de Villena, escrivia Vita Christie, i ho editava una altra dona, sor Aldonça de Monsoriu. El primer text protofeminista de la història de la literatura catalana.

I a la monja, la van precedir d'altres. I unes altres, temps després, segles després, continuaren escrivint i publicant.

Clàssiques Catalanes volia posar a l'abast els llibres d'autores que ens havien precedit, amb la voluntat de rellegir-los, rellegir-los des de la nostra perspectiva, més enllà d'oblits, més enllà d'etiquetes enganxifoses que havien enganxat a algunes autores.

Gràcies a la col·laboració de periodistes amigues, gràcies a la col·laboració de lectores àvides, clàssiques catalanes, iniciada el 1983, va tenir una, sinó llarga, fructífera vida. Les autores i els seus llibres, han continuat circulant. D'això es tractava.

cuadernos inacabados

1

bruja, comadrona y enfermera

historia de las sanadoras

dolencias y trastornos

política sexual de la enfermedad

Bárbara Ehrenreich • Deirdre English

laSal
edicions de les dones

Barcelona, 1981, 1984 (2ª edició), 1988 (3ª edició). Títol original anglès: *Witches, midwives and nurses. Complaints and disorders*. Traducció de Mireia Bofill i Paola Lingua.

Brujas, comadronas y enfermeras. Historia de las sanadoras. Dolencias y trastornos. Política sexual de la enfermedad

Mercè Fernández Gesalí

A principis dels anys 80, abans de tenir el privilegi d'anar a treballar a laSal, edicions de les dones, on vaig aprendre tantes coses, havia format part d'un grup d'autoajuda de la CNT, "Dones Lliures", en el qual, entre altres temes, s'informava les dones que s'havien quedat embarassades, sense desitjar-ho, de com i on anar a avortar i també dels mitjans anticonceptius que eren al nostre abast. Era un moment en el qual les dones reivindicàvem amb força el dret al propi cos.

Per això, quan va arribar a les meves mans el llibre de *Brujas, comadronas y enfermeras*, el vaig literalment devorar. En ell s'explicava les arrels històriques del sexisme sanitari i com les dones, al llarg de la història, no havíem estat observadores passives de la medicina. Que el sexisme, en el sistema sanitari, tenia arrels històriques més antigues que la pròpia ciència mèdica i que moltes avantpassades nostres van pagar el seu saber amb la pròpia vida. Es tracta d'un sexisme institucional, de control social, profundament arrelat a les nostres estructures socials, que havia fet que el meu cos, el nostre cos, fos considerat una font de limitacions, en tota la seva globalitat.

Aquest llibre em va explicar moltes coses en un moment en el qual les dones estàvem mancades de reflexions que en fessin veure el per què de la nostra situació. Una situació que ens fa ser objectes, no subjectes actius, d'una tecnologia mèdica aliena a nosaltres mateixes i que reforça el poder d'un sistema androcèntric. També, com la nostra cultura fomenta l'expressió de la resistència com a malaltia i que el nostre paper a la societat patriarcal està socialment i no biològicament determinat.

Per això, la reivindicació dels grups d'autoajuda, de coneixement del propi cos (val a dir també com va ser d'important per a mi la lectura de

Nuestros cuerpos, nuestras vidas, del Col·lectiu de Dones de Boston) van ser vitals per entendre un sistema que ens reduïa, i encara ens redueix, a una categoria biològica, sense tenir en compte les nostres ocupacions, estils de vida, la diversitat entre nosaltres mateixes. La diversitat de les dones i de les seves necessitats.

Aquest llibre, a més, explica que compartir entre dones les nostres vivències és aprendre. I que no s'aprèn massa quan s'és "un recipiente de información pasivo", com es diu al llibre *Nuestros cuerpos, nuestras vidas*. Com l'autoconeixement augmenta la nostra preparació per poder avaluar les institucions que han de cobrir les nostres necessitats sanitàries, i, sobre tot, em va ensenyar com la relació amb altres dones ens dóna força. Força i orgull de ser dones.

I sabeu què n'he tret, també, de tot això? La importància de ser atesa per dones metges, infermeres, etc. Perquè, en general, amb les dones m'és més fàcil interlocutar, explicar, compartir el que sento. No en va, l'altra és la meva igual. En definitiva, la importància de que entre el món i jo hi hagi una altra dona.

cuadernos inacabados

6

el arquetipo viril protagonista de la historia

ejercicios de lectura no androcéntrica

Amparo Moreno

laSal
edicions de les dones

Barcelona, 1986. cuadernos inacabados 6. Pròleg de María Carmen García-Nieto París.

El arquetipo viril, protagonista de la historia. Ejercicios de lectura no androcéntrica.

Marta Selva Masoliver

Recordo perfectament l'enlluernament que em va provocar la lectura d'aquest text de la professora i després amiga, Amparo Moreno. Va ser, certament, com veure llum al final d'un túnel del que no en sortia, donant-li voltes i voltes a com explicar-nos històricament. Sabíem que no es tractava només d'afegir més informacions sobre els fets de les dones a les històries i informacions oficials, que també. Perquè sabíem i sabem que és imprescindible descobrir-los, ressenyar-los i relatar-los. Però també veiem que per més calaixos que obríssim, l'estructura quedava intacta i sempre començàvem de zero. Sabíem que no ens empassàvem allò de fer primer la revolució i després ocupar-nos de les qüestions "de les dones", que les dones no érem una "qüestió", que la jerarquia natural d'uns sobre les altres i alguns altres no era natural i que no ens resolía cap dels neguits que teníem. Sabíem que el sistema patriarcal era tòxic i una història de ficció maldestra però capacitada per viure dels seus mals. Sabíem que el feminisme era la clau per a comprendre'ns i comprendre de nou la història, les informacions que ens arribaven, i donar respostes conceptuals i sempre vivencials, als nostres malestars. Però hi havia un punt cec, una mena de remolí fortíssim que ho xuclava tot cap a dins i ho neutralitzava.

L'anàlisi que Amparo Moreno proposa en el seu text ens ofería una de les peces que falten del puzzle, una de les claus de volta que sosté les columnes de l'estructura patriarcal. Poder pensar i tenir en compte aquesta peça, va ser molt rellevant per poder comprendre el conjunt d'estratagemes que ens tenien entretingudes. ***El arquetipo viril, protagonista de la historia. Ejercicios de lectura no androcéntrica*** aporta elements empírics que ens permeten pensar

i comprendre els mecanismes mitjançant els quals el pensament patriarcal ha anat articulant la supremacia d' un arquetip viril protagonista de la història en el marc d un sistema androcèntric. I els perquès les altres i alguns altres, estem de més.

I això després de llegir-se Aristòtil, *La Política*, un text que naturalitzava la ficció d'uns protagonistes superiors, els *virí*, que s'adjudiquen la capacitat de domini sobre la resta. Amparo Moreno dóna pas a un qüestionament tot obrint pas a un nou paradigma per pensar des del feminisme les relacions socials i de poder que maldestrament, sovint, ha estat esmorteït pel debat sobre "el gènere" .

Crec que vaig començar a sentir que el patriarcat s havia acabat, llegint i participant del debat que aquest llibre proposa. Vaig veure, com dirien anys més tard algunes companyes feministes, que el poder anava nu, i que era una ficció desproveïda d'autoritat.

cuadernos inacabados

7

aportaciones para una lógica
del feminismo

Victoria Sau

laSal
edicions de les dones

Barcelona, 1986. cuadernos inacabados 7.

Aportaciones para una lògica del feminismo

Dolores Pulido

Amb el record del record viu del acte de donatge de la Victòria Sau avui tinc el plaer de poder parlar d'un dels llibres de LaSal que més impacte va tenir en la meva vida i en la de una generació de feministes joves dels anys 80.

El llibre editat a l'any 1986 és una recopilació d'articles publicats durant la dècada dels 80 en diverses revistes, com El Viejo Topo, congressos, com l'Espanyol de Sexologia de l'any 1985 o la Universitat d'Estiu de Gandia a l'any 1986, o Jornades com les del Feminisme Socialista a l'any 1983 o les II Jornades Catalanes de la dona a l'any 1982.

En aquell temps i després de les Jornades dels 10 anys de moviment feminista a l'Estat Espanyol, una fornada de dones joves naixíem amb la força viva i acompanyada d'aquest moviment feminista caracteritzat pel seu alt grau de mobilització i acció.

Mentre analitzàvem la nostra realitat específica com a dones joves marcades pel triangle escola-família-carrer, i apostàvem per la incorporació col·lectiva en un moviment feminista d'adultes per tal de confluïr en la seva renovació, moltes érem actives militants en partits de l'esquerra revolucionària com la Lliga Comunista Revolucionària o en altre moviments socials mixtes, com el antimili, el pacifista o l'ecologista.

Àvides de coneixement i de textos contemporanis feministes, descobrirem aquesta compilació d'articles de la Victòria Sau, i en concret el de "Feminisme: la Revolució Total".

Ens influí de manera determinant en la nostra formació feminista. La idea de que el Patriarcat era un sistema de relacions de poder que garantitzava l'opressió de les dones que havia travessat tots els modus de producció

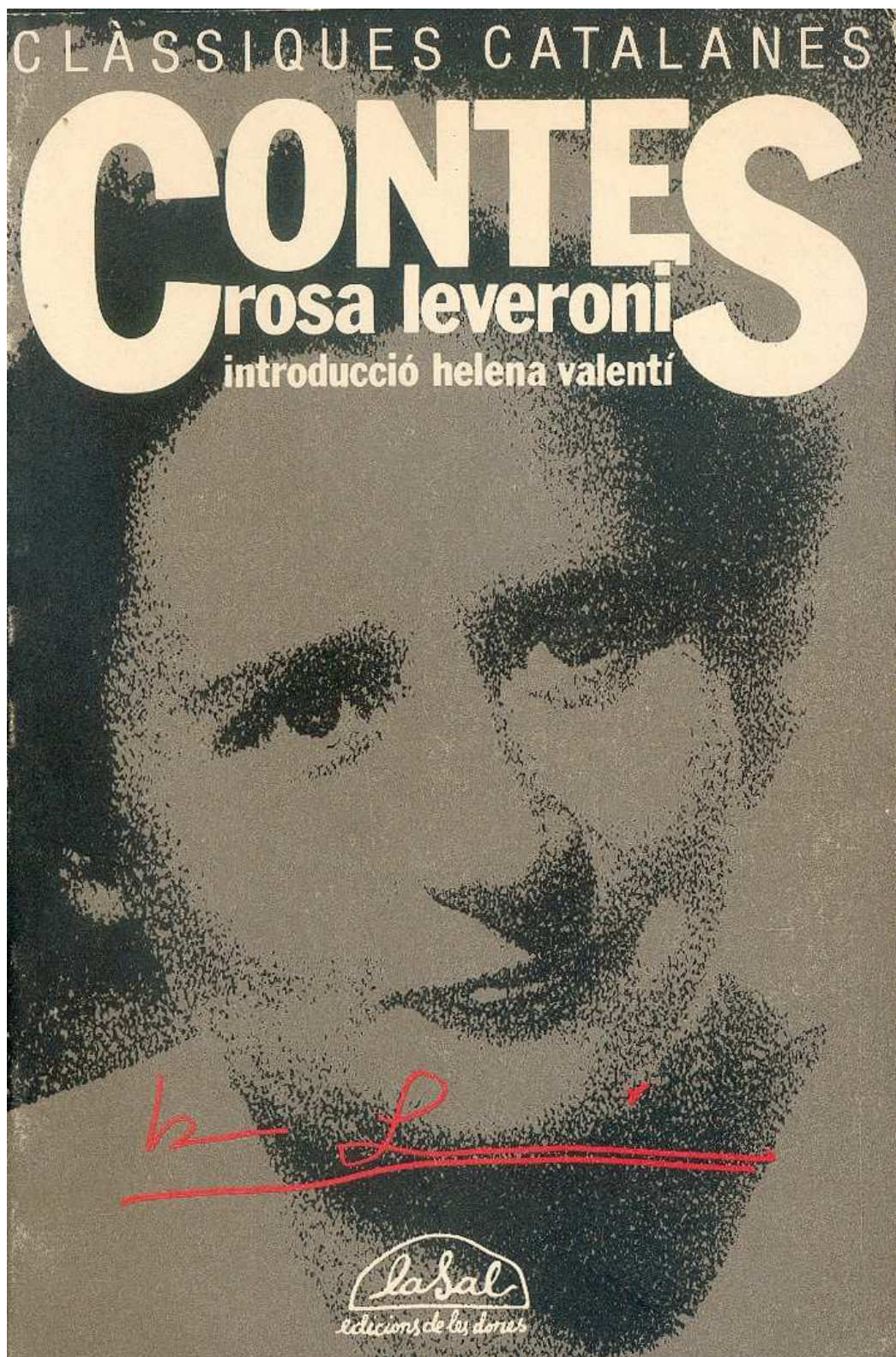
econòmica, convivint i mutant en ells per perpetuar la subalternitat del conjunt de les dones arrelà amb força amb el nostra pensament i la nostra acció.

Moltes de nosaltres en vam declarar "Sauistes", en els nostres grups de dones i en els moviments i partits on militàvem, cosa que per cert ,va tenir com a conseqüència alguna picada de cresta per part de la direcció d'aquests partits

Han passat gairebé 30 anys des de aleshores. Moltes continuem activament en el moviment feminista i/o en d'altres moviments. Tot i així continua vigent la tesi de Feminisme: La Revolució Total:

"L'alliberament d'homes, classes, races, països o de qualsevol grup humà feminitzat, passa necessàriament pel reconeixement de que la inferiorització de la dona està a l'origen de la seva pròpia. Si no desapareix la inferiorització de la dona, és possible que continuïn canviant les formes d'explotació de l'home per l'home, però no desapareixeran. Per això, només el feminisme és la revolució total"

Seria del tot impossible construir cap model de societat que en el seu procés no inclogués aquesta idea de manera perseverant.

Barcelona, 1985. Clàssiques catalanes 9.

"L'Oda", *Contes de Rosa Leveroni*

Diana Cuadras Collsamata

Em sento aquí, avui, com un pop en una peixera. Sóc, probablement, una de les persones més joves d'aquest auditori i us preguntareu ... què faig aquí? com hi he vingut a parar? com és que conec, laSal?

Tot comença quan decideixo, ara farà tres anys, organitzar unes Jornades que es van dir *Dones del Món, Salut Física i Mental de les Dones*, celebrades al Juliol del 2011, a les instal·lacions del Centre de Cultura de Dones Francesca Bonnemaison. És organitzant aquestes Jornades que em vaig posar en contacte amb moltes dones i amb un món desconegut per a mi, el del feminisme. Vaig conèixer Conxa Llinàs i Mari Chordà, a les quals vaig demanar que exposessin les seves agendes. Vaig entrevistar moltes dones que em van enriquir amb el relat de les seves experiències.

Segurament jo ja era feminista... però fins llavors no me'n vaig adonar!

La curiositat s'havia despertat, aquest món m'havia seduït i vaig buscar la manera de saber-ne més.

Em vaig apuntar al Postgrau de Gènere i Igualtat de la UAB i és llavors que el professorat em va parlar de laSal, edicions de les dones, probablement Eulàlia Lledó o Mercè Otero, o totes dues. A l'hora de decidir el treball final del Postgrau, van coincidir en el temps les primeres declaracions obscenes de Ruiz Gallardón en relació a canviar la Llei d'interrupció voluntària de l'embaràs, llavors va caure entre les meves mans el llibre de Rosa Leveroni. No coneixia aquesta autora, ni tampoc Helena Valentí, introductora del recull, que explica com va descobrir aquest conte inèdit, que només apareix en l'edició del 1989.

Vaig agafar el llibre obrint-lo del revés, tal i com faig de costum... un costum... bo? Dolent?,... en aquest cas va ser un encert, perquè em vaig quedar immersa en l'últim conte, *L'Oda*. En minuts me l'havia llegit. I el vaig llegir i rellegir.

L'estil de Rosa Leveroni em va captivar, suggereix d'una manera subtil, sense dir res explícitament. L'argument és una història típica d'una dona jove, M. Lluïsa, becària, de Manel, un home més gran, seductor, bon orador, activista convençut del moviment pel dret a la vida, amb el qual té una relació sentimental. La narració es situa en els anys trenta, en el context de rivalitat entre els moviments pro-vida i els de suport a la Llei que vol promulgar Frederica Montseny de dret a la interrupció de l'embaràs.

Endevinareu la història... M. Lluïsa es queda embarassada i el conte narra la reacció d'en Manel davant d'aquest fet. Passa per tots els estats, sorpresa, bloqueig, negació, victimisme,...per acabar enviant M. Lluïsa a un poble perdut perquè avorti i no se'n assabenti ningú. Rosa Leveroni fa una denúncia d'aquesta hipocresia, de la doble moral, del masclisme, de la manca de responsabilitat.

Aquesta lectura em va portar al treball de Postgrau de Gènere i Igualtat. Volia analitzar l'escriptura del conte, el secret de les paraules i de la redacció, les fórmules gramaticals que expressen un to o un altre, que et transporten cap a diferents interpretacions. Vaig haver de fer una reflexió sobre l'avortament i una cerca sobre el dret a decidir de les dones. També vaig voler investigar com havien tractat el tema de la maternitat diferents artistes, com és el cas de Frida Kahlo, Louise Bourgeois i Mari Chordà.

Vaig creure interessant arrodonir el treball amb el relat d'algunes històries personals. La pròpia anàlisi que havia fet m'havia despertat la curiositat i tenia ganes d'entrevistar 'dones afectades', que haguessin avortat en diferents contextos, a la clandestinitat o no, segons el moment de la història que els havia tocat viure. Quins sentiments i emocions van tenir? Quines situacions van viure? Quines respostes van rebre de l'entorn? Així ho vaig fer, i vaig entrevistar tres dones que tenien moltes ganes de parlar...

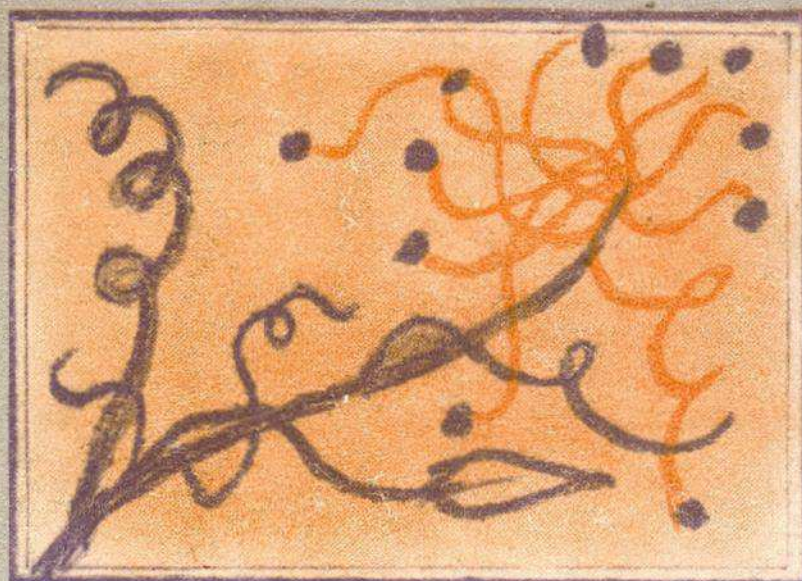
Conclusió de tot plegat: un conte inèdit, publicat per laSal, edicions de les dones, escrit per una dona, ha estat font d'inspiració i m'ha portat a buscar,

endinsar-me i navegar entre les aigües de les llibertats de les dones. La curiositat per saber quan, com i en quines condicions comença la lluita per ser dona subjecte i mestressa de si mateixa, m'ha transportat cap a lectures, webs, pel·lícules, entrevistes, etc., que han incrementat la meva set de coneixement i només han apaivagat en part la necessitat de referents que l'educació m'ha negat.

Podríem pensar que laSal, edicions de les dones, ha passat a formar part de la història i que ja no té influència ... No és cert. Una prova n'és fins a quin punt, en mi mateixa i en dones de la meva generació, ens serveixen les seves publicacions per obrir-nos els ulls.

Gràcies laSal!

Marta Pessarrodona

A favor meu, nostre

laSal
editions de les dones

Barcelona, 1981.

Per Maria Antònia, Caterina i Clementina i tantes -no moltes- d'altres

Marta Pessarrodona

Sabia que vosaltres podíeu,
malgrat moltes coses,
explicar-nos sempre
fragments d'allò que volíem.

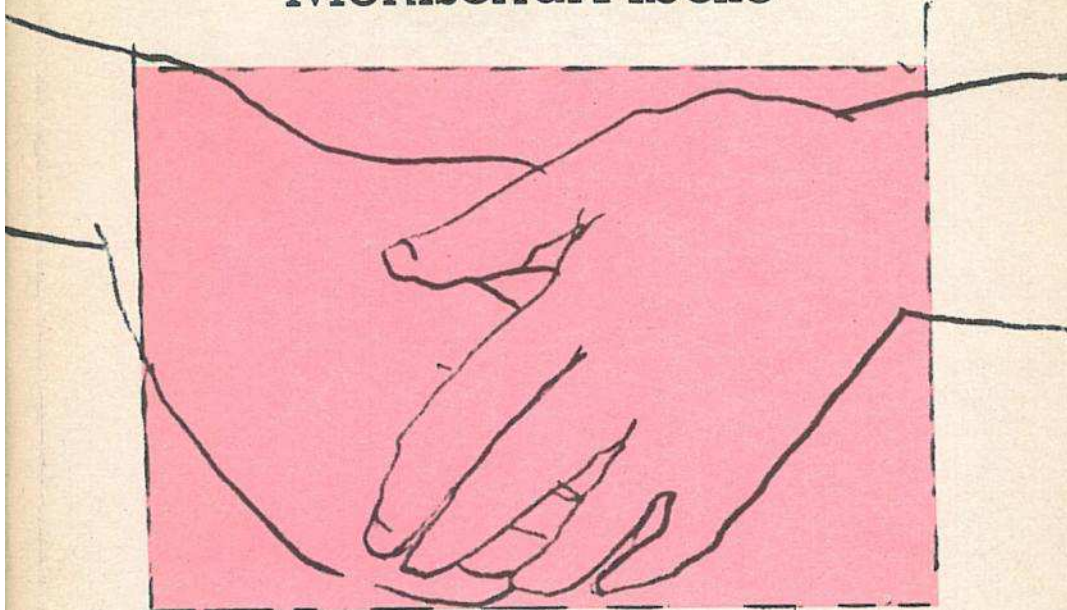
Sabia que vosaltres sabíeu
molt més del que vau escriure;
que vau ésser més agosarades
que la valentia que us calia.

Sabia que hi havia,
rere tants freus, tantes traves,
tantes portes doctes i tancades,
una deu on apaivagar set i gana.

Sabia que teníeu bocins del tot
(ho he sabut gairebé sempre,
més enllà de silencis burletes)
que m'estalviaven mots de massa.

Sabia que calia cercar-vos
(furgar per edicions gens assequibles)
llegir-vos, fidel i atenta, a vosaltres,
precedents de la nostra mala vida.

Montserrat Abelló

VIDA DIARIA/
PARAULES NO DITES

laSal
editions de les dones

Barcelona, 1981.

Sóc com una ombra

Montserrat Abelló

Sóc com una ombra
perduda en la nit.
Estimo el raig de sol,
l'oreig del mar,
la rialla fresca,
el dolç somriure,
la ma forta.

Aquesta tarda d'estiu,
plena de llums
rosades, blaves, verdes,
massa crues.
Però caldrà que em posi,
com cada tarda,
a repassar la roba,
ficar les mans dins l'aigua bruta,
i destriar entranyes innocents.
Cosir botons,
empènyer la planxa.

Només de tard en tard,
puc agafar la ploma.

Em dolc del pit
i de l'esquena,
però diré que aquesta tarda
és rosa i blava,
única, molt tendra,
inoblidable.
Perquè l'he viscuda
i és meva.

I això que estic cansada!

M'aixecaré del llit

Montserrat Abelló

M'aixecaré del llit
i de l'insomni.
En obrir la porta,
rebré una bafarada
d'aire calent, mentre
els ulls se submergiran
en la frescor d'uns
pins llunyans. Després,
prendré el canti del racó,
i l'alçaré entre els meus
braços i sentiré
el doll viu
de l'aigua que refresca
la gola seca de
paraules no dites.

Les paraules se m'entortolliguen a les mans

Montserrat Abelló

Les paraules
se m'entortolliguen
a les mans. Em costa
de desprendre-me'n.
Se m'amoroseixen
entre els dits, i
es tornen dolces.
Hi servo la tebior
de moltes mans, de
cossos; la tremolor
de llavis entreoberts
i el tacte de la pell,
espessa de desig,
suavitat
de parpelles closes,
trèmules
damunt d'ulls que endevino
plens de guspires.

Soc amb vosaltres
a través de la pell
d'aquest cos que estimo.